Satul Drăguş, după 40 de ani[1]

Henri H. Stahl

I. ÎNCADRAREA REGIONALĂ A SATULUI

1. *Geografia şi istoria socială a regiunii.* Satul Drăguş se află aşezat într-o regiune numită tradiţional „Ţara Oltului" : e o depresiune subcarpatică, de 70 km pe 15, închisă spre sud de Munţii Făgăraşului (peste 2 000 m altitudine), spre nord de rîul Olt, şi spre est de dealurile Perşanilor care barează drumul spre Braşov ; doar spre vest se deschide, prin valea Oltului, către Sibiu şi pasul care trece munţii spre cîmpia munteană.

Istoria acestei caracteristice „zone închise" este destul de frămîntată [2]. Stăpînită la origini de domnitorii munteni, abea în 1462 cade sub dominaţia statului maghiar. Populaţia locală, constituind o masă compactă de ţărani români, n-a cunoscut regimul feudal decît tîrziu, cetatea din Făgăraş (clădită în 1300 — 1310) fiind punctul de plecare al unui proces de aservire care a atins apogeul în veacul al 18-lea. Baronul Brukhenthal, favorit al împărătesei Maria Tereza, îşi avea sediul rural (aerariul) în satul Sîmbăta de Jos, vecin cu Drăguşul. Acest sistem de exploatare feudală n-a luat sfîrşit decît în 1848.

Ţăranii de aici n-au fost totuşi cu toţii iobagi. În mare număr, erau socotiţi nu numai „liberi", ci şi alcătuind o mică nobleţe rurală locală, purtînd chiar numele de „boeri de Făgăraş", cu sarcini de miliţie locală. Maria Tereza i-a organizat în regimente grănițăreşti (cu centrul în Orlat) avînd datoria de a fi în permanenţă la dispoziţia statului şi a lua parte la războaiele imperiului.

Dar ceea ce îi caracterizează din punct de vedere social e că au fost şi au rămas ţărani, trăind în mijlocul consătenilor lor neliberi („obagi" sau „provinţari"), împărtăşindu-le viaţa, potrivit unor norme devălmaşe

[1] Schiţa de faţă are scopul să demonstreze interesul reluării unor vechi studii rurale, pentru a vedea mai clar procesele şi tendinţele sociale de dezvoltare ale satelor noastre în ultimele decenii, sub împătritul aspect al economiei agrare, economiei industriale, sistematizării teritoriale şi culturii.

Am ales în acest scop satul Drăguş în care a fost făcută în 1929 o „monografie sociologică" de către echipele conduse de profesorul D. Gusti ca punct de plecare pentru o cercetare zonală care a durat pînă în 1938. Ancheta sumară din 1971 s-a bucurat de ajutorul vechiului nostru colaborator, învăţătorul pensionar Ion Sofonea, căruia îi aducem mulţumirile noastre.

[2] Ştefan Meteş, *Drăguş, un sat din Ţara Oltului*, Bucureşti, 1945.

Viitorul social, 1, nr. 2 p. 517—528, Bucureşti, 1972.

pe care va trebui să le analizăm, dat fiind că urmările acestora mai sînt încă vizibile, măcar că, încă din 1852, organizarea grănițărească a fost desființată.

2. *Peisajul rural.* Întreaga regiune este semănată cu o rețea de sate, de formă compactă, distribuite în sînul unor „hotare" sătești, al căror traseu vădește existența unui inițial plan de ansamblu ; ceea ce îngăduie recunoașterea efectelor unei străvechi distribuții egalitare a terenurilor, desigur pe temeiul unei prealabile stăpîniri indivize a solului. Potrivit rețelei de rîuri curgînd paralel de la munte spre Olt, satele se distanțează între ele, pe o linie mergînd de-a lungul poalelor Carpaților. Dar cum fiecare sat are un dublet pe linia Oltului, ansamblul lor formează două șiraguri de așezări, unele „de sus" altele „de jos", ceea ce toponimia locală subliniază prin numirile date satelor : Sîmbăta de Sus și Sîmbăta de Jos, Arpașul de Sus și Arpașul de Jos, Lisa de Sus și Lisa de Jos etc. Doar Drăgușul nu are dublet, hotarul său curgînd din munte pînă în Olt, în linie neîntreruptă.

3. *Drumuri și mijloace de transport.* Vechea rețea de drumuri era destul de simplă : un drum principal lega între ele orașele Brașov și Sibiu, prin Făgăraș, urmînd valea Oltului, folosit fiind și ca rocadă pentru o altă serie de căi ducînd spre satele „de sus" ele însești legate printr-un alt drum, paralel cu munții.

Această rețea de drumuri a fost modernizată abia recent. S-a început cu șoseaua națională Brașov-Făgăraș-Sibiu, dublată și de o cale ferată, care de curînd bifurchează spre noul oraș Victoria. A fost modernizat apoi drumul care, venind din Făgăraș, duce spre Complexul turistic de la Sîmbăta de Sus. Toate celelalte drumuri își așteaptă încă noua modernizare.

Dată fiind puternica mobilitate teritorială a muncitorilor țărani care fac naveta zilnică, din satele lor, spre orașele Făgăraș și Victoria, o întreagă rețea de autobuze parcurge regiunea reglîndu-și ritmul după cel al întreprinderilor. Dar foarte curînd situația se va schimba complet, străbaterea Carpaților prin „Drumul transfăgărășan", avînd drept efect deschiderea completă a acestei regiuni spre marele centru industrial al Piteștilor și spre cîmpia munteană.

4. *Impactul centrelor urbane nou industrializate.* Faptul hotărîtor cu privire la soarta viitoare a acestei zone rurale, este industrializarea masivă obținută prin crearea a două mari centre ale industriei chimice, în orașele de care am mai vorbit : Făgărașul și Victoria.

Orașul Făgăraș, care nu era, pînă de curînd, decît o modestă piață locală, centru administrativ și meșteșugăresc, nu avea decît 6 578 locuitori în 1910, 7 841 în 1930, 17 250 în 1956. Atinsese însă în 1966 nivelul de 21 412 locuitori. Azi, după transformarea sa în puternic centru industrial orașul a ajuns să aibă o populație de circa 25 000 oameni, fără a mai socoti și „populația de zi" a navetiștilor care muncesc aici, deși locuiesc încă în sate.

Cît despre orașul Victoria, de asemenea centru al industriei chimice, clădit pe începuturile unei industrii locale din Ucea, el nu avea, în 1952, cînd noile uzine chimice au fost construite, decît o populație de 2767. Atinsese însă, la ultimul recensămînt din 1966, 7107 locuitori.

Nu rămîne îndoială că asemenea creşteri demografice nu pot fi rezultatul unui spor natural, ci al unei translaţii de populaţie de la sat la oraş, de natură să răstoarne adînc întreaga viaţă locală.

Aceste două oraşe constituie deci principalii factori ai procesului de urbanizare, în sensul unei schimbări radicale a structurii socioprofesionale a acestor mase de vechi agricultori, transformaţi, de pe o zi pe alta în muncitori industriali.

În afară de această influenţă urbanizantă, efect al impactului economic exercitat de aceste două oraşe locale, adăugăm şi efectele cooperativizării agriculturii, prin introducerea mecanizării, chimizării, folosirii seminţelor selecţionate şi, parţial, a irigării, care nu mai puţin, au contribuit la schimbarea vieţii satelor.

De asemenea trebuie subliniat faptul că instrucţiunea elementară de 8 şi 10 ani, azi obligatorie, numărul important de licee şi şcoli profesionale ce există în regiune, precum şi folosirea tuturor mijloacelor de aşa-zise „mass-media", exercită şi ele o puternică influenţă modernizantă.

Prinsă în acest complex de transformări sociale, regiunea, care păstrase pînă foarte tîrziu unele trăsături medievale, s-a văzut antrenată într-un proces de rapidă urbanizare, foarte vizibil, deşi nu ne aflăm încă decît la începuturile lui.

Analiza satului Drăguş ne va îngădui să înţelegem formele şi mecanismele sociale care prezidează soarta actuală şi viitoare a acestui tip de sate arhaice, brusc supuse unei influenţe transformatoare, de dublă origină : „endogenă locală", prin prezenţa unor oraşe nou industrializate şi „exogenă", pe calea acţiunii generale a statului.

II. TRANSFORMAREA ECONOMICĂ A SATULUI DRĂGUŞ

1. *Vechiul sistem agricol local.* Pînă spre mijlocul veacului trecut, toate satele din zonă (excepţie făcînd doar oraşul Făgăraş) mai practicau tehnica agricolă în două tarlale, cu rotaţie bienală (cereale,ogor). Se cultiva doar ovăzul şi secara, grîul apărînd foarte rar.

Sub influenţa administrativă a statului, s-a trecut apoi la tehnica celor trei tarlale („cîmpuri" sau „călcături") după tipicul săsesc numit *Dreifelderwirtschaft* (cereale de toamnă, cereale de primăvară, ogor). Cum întreaga regiune a adoptat acest sistem agricol, peisajul rural e aici caracteristic : sate rotunde, compacte, pline de arbori, formînd petece insulare pe un teren gol, fără garduri (*oppenfield*), străbătut de o reţea de drumuri de cîmp, radiale, despărţind între ele „cele trei tarlale", în aşa fel încît toată seria de sate să formeze un ansamblu coherent, dreptul de păscut în ogoare fiind astfel asigurat de la un sat la altul. Loturile de agricultură ale gospodăriilor erau împrăştiate, fiecare gospodărie trebuind să aibă măcar cîte un lot în fiecare din cele trei cîmpuri. Dar parcelarea ajunsese în 1929 excesivă, aşa cum vom vedea.

Sistemul celor „trei călcături" îşi punea pecetea pe întreaga viaţă a satului, obligînd gospodarii să se supună regulilor colective ale „silii pămîntului" (*Flurzwang*) aceleaşi munci agricole trebuind să fie făcute

simultan de către toate gospodăriile, semănîndu-se aceleaşi cereale, recoltîndu-le la zile fixe, hotărîte de adunarea generală a sătenilor şi respectîndu-se dreptul de a paşte în mirişte turmele săteşti.

Gospodarii, prea mulţi faţă de un teren insuficient şi de foarte mediocră calitate, îşi puneau nădejdea mai ales în creşterea de vite, fiind însă siliţi să facă faţă problemei nutreţului, migrînd sezonier spre „Ardeal" (denumire locală a satelor de dincolo de Olt) pentru a lua acolo în dijmă terenuri de fîneaţă, sau a obţine fîn contra muncă prestată.

Nevoia de îngrăşăminte animală era de altfel atît de mare, încît pînă şi bălegarul ce se putea strînge de pe uliţi era vîndut la licitaţie de către Primăria locală.

Se foloseau în special bivoli, pentru care statul făcuse o largă propagandă, creînd la Şercaia un centru de creştere a acestui animal modest, bun atît de muncă cît şi de lapte.

Acest sistem agricol avea unele avantaje, el obligînd pe toţi agricultorii să nu cadă sub un anume nivel agrotehnic dar, şi, împiedicînd ridicarea peste acest nivel. Dezavantajele lui se făcuseră vădite încă din preajma celui de-al doilea război mondial. Economia capitalistă luase destulă amploare ca să facă necesară trecerea spre un alt sistem economic. Mulţi săteni ar fi vrut să evolueze spre o economie a pieţii, cu atît mai mult cu cît nevoia de bani gheaţă se făcea din ce în ce mai simţită spre a se putea face faţă cumpărării produselor industriale şi în special pentru a plăti impozitele din ce în ce sporite. Acest grup de ţărani lupta deci pentru interzicerea păşunatului în miriştе (izlăjire), pentru trecerea la un sistem măcar de patru tarlale, tăind în două cea lăsată anual în ogor, pentru a semăna acolo ovăzul cerut pe piaţă. Mergeau pînă şi la a cere, cu violenţă, în ciuda celorlalţi, comasarea loturilor individuale şi dreptul de a le închide cu garduri, scoţîndu-le astfel din ritmul obligator al tarlalelor. Cîţiva renunţaseră chiar complet la economia de subsistenţă, cultivînd doar cartofi, vînduţi pe piaţă pentru a obţine astfel banii necesari cumpărării grîului şi mălaiului necesar.

În ajunul celui de-al doilea război mondial luptele sociale interne ale satului Drăguş luaseră un caracter acerb, lipsa de raţiune economică a sistemului agricol local fiind recunoscută, dacă nu de toţi sătenii, cel puţin de o bună parte din ei.

2. *Trecerea la un nou sistem de organizare socială.* Vom pune faţă în faţă situaţiile economice ale Drăguşului din 1938 şi din 1971, adică înainte şi după cooperativizarea agriculturii [3].

Potrivit cadastrului funciar, satul avea în 1938 un teritoriu de 3 829 ha, cu următoarea structură :

3 570 aparţineau comunei Drăguş
111 aparţineau altor locuitori din alte comune
79 constituite din păduri, fuseseră atribuite prin reforma agrară din 1918 altor trei comune administrative
69 erau proprietatea statului.

[3] Analiza economică privind situaţia din 1938 în : Al. Bărbat, *Studiul economic al satului Drăguş — Făgăraş*, Bucureşti, 1941.

Pămîntul era socotit, cadastral şi fiscal, ca fiind de calitate VII şi VIII, deci submediocre.

La acea dată, cele 3 570 ha rămase satului Drăguş nu erau toate în proprietatea ţăranilor din sat, căci şi din această suprafaţă Primăria deţinea 1 359 ha (37,1%), biserica 13,47ha (0,1%), astfel că gospodăriilor individuale nu le mai rămîneau decît circa 2 200 ha (62,5%). Existau la acea epocă 325 de gospodării; dar dintre ele, doar 308 aveau pămînt în patrimoniul lor.

Cum pămîntul din cuprinsul satului nu le era suficient, gospodarii mai deţineau şi în alte sate (prin înzestrări şi cumpărături) 120,48 ha şi în plus mai luau în dijmă suprafeţe de teren din alte comune (cca 280 ha în 1938). Aceste 308 gospodării, potrivit volumelor de suprafeţe deţinute se grupau astfel:

Numărul gospodăriilor	Suprafaţa deţinută ha	%
7	1 ha	*0,1*
29	1— 4	*3,7*
156	4— 8	*41,3*
86	8—12	*36,1*
30	12+	*18,8*

Aşadar, cei 185 de ţărani săraci şi cu situaţie mijlocie (între 1 şi 8 ha) deţineau 45% din teritoriu, cei 116 înstăriţi (cu peste 8 ha) 59,4%.

Această structură funciară, destul de omogenă, fără latifundii şi fără un excesiv proletariat agricol a fost complet schimbată prin organizarea cooperativei agricole de producţie locale. Iniţial, în 1962, cooperativa a cuprins 348 membri. Azi a ajuns să aibă 488 capi de gospodărie, adică în fapt totalitatea localnicilor.

Comasîndu-se întreaga suprafaţă, s-a renunţat la împărţirea terenului în trei tarlale şi mai ales s-a rezolvat grava problemă a fărîmiţării şi împrăştierii haotice a loturilor agricole. Într-adevăr potrivit datelor cadastrale, existau în Drăguş nu mai puţin de 10 737 parcele, distribuite astfel:

Suprafaţa totală ha	Nr. de loturi (în medie)
1	2,6
1— 4	16,8
4— 8	30,8
8—12	43,0
de la 12	57,3

ceea ce înseamnă că, în medie, reveneau pe cap de gospodărie nu mai puţin de cît 34,8 parcele minuscule.

3. *Punerea în cultură a teritoriului.* Cooperativa agricolă de producţie, renunţînd deci la sistemul celor trei tarlale, a organizat teritoriul pe o schemă nouă de tarlalizare ţinînd seama de indicaţiile pedologiei locale în vederea unui plan de cultură mai raţional. Comparînd culturile din 1938 cu cele din 1971, obţinem situaţia din tabelul 1.

Tabelul 1

Ha	1938	1971		Total
		C.A.P.	Loturi	
0	1	2	3	4
Arături	1 073,90	1 077	98	1 175
Fîneţe	1 139,55	1 544	4	1 548
Păşuni	400,46	44	4	48
Grădini	36,48	43	13	56
Păduri	842,96	—	—	—
Neproductiv	76,63	73	—	73
Total	3 569,98	2 781	119	2 900

Schimbările intervenite sînt următoarele : pădurile au intrat toate în patrimoniul statului, păşunile naturale au scăzut substanţial, crescînd în schimb terenurile cultivate cu furaje şi, ceva mai puţin, cele arate.

În ce priveşte culturile folosite, situaţia este arătată în tabelul 2.

Tabelul 2

(în %)

	1938	C.A.P. 1971
0	1	2
Grîu	*17,2*	*31,20*
Ovăz	*11,8*	*4,08*
Orz	*24,0*	*15,45*
Porumb	*15,2*	*5,48*
Deci cereale în total	*68,2*	*56,2*
Cartofi	*15,7*	*21,90*
Lucernă-trifoi	*5,8*	*11,86*
In, cînepă	*1,0*	—
Plante medicinale	—	*0,1*

Azi nu mai e lăsată în ogor o treime din totalul suprafeţei arabile, ci doar 154 ha faţă de 923 ha arate.

Este greu de stabilit care era randamentul la hectar obţinut în 1938, la acea vreme neputîndu-se calcula decît randamentul cîtorva

din cerealele trecute pe la cele trei batoze particulare, pe atunci existente. Situaţia este următoarea :

	1938 kg	C.A.P. 1971 kg
Ovăz	400	690
Grîu	330	762
Secară	355	1 079

Oricît de nesigure ar fi aceste calcule, cert este că au fost înregistrate sporuri importante ale randamentelor. Desigur, ele n-au atins nivelul general obţinut pe întreaga ţară, dat fiind că ne aflăm într-o regiune de sub munte, cu teren mediocru şi submediocru.

4. *Înzestrarea tehnică agricolă.* În 1962, la înfiinţarea cooperativelor agricole de producţie, membrii atunci înscrişi, au adus în patrimoniul comun, 288 care, 281 pluguri, 270 grape, 149 prăşitoare, 21 semănătoare precum şi 141 cai, 16 boi şi 15 bivoliţe. Majoritatea acestui utilaj, cu excepţia carelor, lăsate în grija fiecărui gospodar membru al cooperativei, care şi azi sînt folosite, erau rudimentare, de o calitate tehnică sub orice nivel.

Drăguşul dispunea în 1938 şi de 7 maşini de semănat (una individuală, celelalte în tovărăşie de cîte 2 — 7 oameni) şi de 3 batoze.

Azi, cooperativa se foloseşte de înzestrarea tehnică a întreprinderii pentru mecanizarea agriculturii din Ucea de Jos, care în 1966, a creat în Drăguş o secţie locală.

În remiza nou construită a acestora (19/8 m ; în valoare de 78 000 lei) se află ateliere de reparaţii şi birouri, 13 tractoare, 3 combine, 3 semănătoare, 12 pluguri, 3 grape cu disc, 12 grape cu colţ, 12 grape stelate, 2 grape reglabile, o presă de balotat, 4 batoze de treier, 3 cultivatoare, 2 maşini de împrăştiat îngrăşăminte chimică, o sapă rotativă, 4 maşini de plantat cartofi, 6 remorci.

Cooperativa însăşi are propria sa înzestrare, cuprinzînd 288 pluguri (lăsate în grija membrilor ei), 6 semănătoare de porumb, un selector, un vermorel, 2 tocătoare, 26 care, 2 autocamioane, un motor de 1 HP şi un altul de 4 HP, precum şi 2 poverne.

5. *Întreprinderile anexe.* În 1938 existau în satul Drăguş o serie de meşteşugari, majoritatea organizaţi în „companii" : dulgheri, tîmplari, zidari, fierari, cărămidari, funari, cojocari, croitori, dogari.

Cooperativa agricolă de producţie i-a cuprins în „echipe", în special şase din ele pentru necesităţile de construcţii proprii, dar luînd în antrepriză şi lucrări făcute pe seama gospodarilor individuali, precum şi a celor din alte sate. Meşteşugarii ajunşi la vîrsta pensionării, lucrează însă şi pe cont propriu, pe comenzi speciale, la particulari, existînd trei asemenea echipe de constructori.

Cele trei mori de apă din 1938 deţinute în indiviziune de ţărani localnici (Moara de Sus— 4 proprietari ; Moara de la Şipot— 14 pro-

prietari ; Moara de din Jos, a Rogozarilor— 11 proprietari) nu mai funcţionează, fiind înlocuite cu o moară sistematică funcţionînd cu motor electric.

Au dispărut de asemenea cele două primitive joagăre ţărăneşti, înlocuite fiind printr-un joagăr, un gater şi un circular, puse în mişcare tot prin motoare electrice. Piua de ulei, de asemenea nu mai există, iar cele cîteva cazane de fiert rachiu, au fost înlocuite cu cele două poverne ale cooperativei.

În plus o filială a cooperativei meşteşugăreşti de artizanat din Braşov are în Drăguş ateliere de cojocărie, croitorie, broderie, 20 de gospodine muncind la domiciliu pe materialul adus, la două săptămîni de o delegată a centralei.

De asemenea, cooperativa de consum locală are şi un atelier de cizmărie.

III. STRUCTURA PROFESIONALĂ A POPULAŢIEI DRĂGUŞULUI

1. *Problema vechii migraţii şi surplusului demografic.* Drăguşul e un sat relativ mic, recensămintele succesive înregistrînd aici următoarele volume demografice :

1910	1930	1938	1941	1956	1966
1 395	1 511	1 459	1 531	—	—

Totuşi ţinînd seama de puţinătatea suprafeţei arabile şi de mica lor rentabilitate, populaţia activă a satului a fost totdeauna excedentară, ceea ce a silit oamenii să caute o soluţie în emigrare, înfăptuită pe două linii, una străveche, alta modernă.

Mai de mult ţăranii, aşa cum am mai spus, îşi puneau toată nădejdea nu în agricultură, ci în creşterea vitelor ; ceea ce şi făcea ca ei să ţină atît de mult la lăsarea în ogor a unei mari suprafeţe de teren.

Turmele de oi ale drăguşenilor erau vara urcate la munte ; dar iarna plecau în transhumanţă spre Bărăgan, care, pînă spre mijlocul veacului trecut nu era încă teren agricol, ci mai mult islaz de vite. Mulţi din locuitorii Drăguşului se instalau aici, ca în adevărate „sate roi”. Ion Codru Drăguşanu (1823 — 1884), autorul cunoscutei lucrări *Peregrinul transilvan* ne-a lăsat o descriere lămuritoare cu privire la scurtul lui popas în Bărăgan, după fuga lui din Transilvania.

Înainte de primul război mondial, emigrarea a încetat însă să aibe acest caracter pastoral, oamenii plecînd „în Regat” spre a-şi găsi modeste locuri de muncă necalificată, o mare parte din ei emigrînd însă în America, cu dorinţa de a cîştiga măcar acolo destui bani pentru a restabili echilibrul economic deficitar al gospodăriei din sat, unde îşi lăsau familia, în aşteptare. Mulţi însă au rămas în America, deşi tot mai veneau uneori, în scurte vizite, în satul lor natal, spre a-şi ajuta neamurile, cumpărîndu-le teren, vite şi clădind case mai bune.

Numărul acestor emigranţi este destul de mare. Din statisticile ce au putut fi stabilite, rezultă o foarte puternică emigraţie [4]:

Perioada	America	Vechiul Regat	Transilvania
Pînă în 1914	181	88	2
1918–1938	26	59	85
Total	207	147	87

Aceste cifre sînt însă minimale, în realitate numărul celor plecaţi, definitiv sau temporar, fiind mult mai mare. Emigrarea spre America a scăzut între cele două războaie mondiale şi a încetat complet după cel de-al doilea. Spre Muntenia, de asemenea, plecările nu se mai fac azi după tipicul cel vechi, oamenii plecînd nu ca salahori, servitori sau mici negustori, ci pe linia generală a încadrării lor în întreprinderi industriale.

2. *Problema navetismului actual.* O dată însă cu organizarea întreprinderilor chimice din Făgăraş şi Victoria, curentele de migraţie au sporit considerabil polarizîndu-se spre aceste două centre, în special sub forma „navetismului". Din numărătoarea făcută în 1971, pe calea unor informaţii obţinute casă de casă, putem înfăţişa astfel volumul naveţiştilor şi locurile lor de migrare:

Unde lucrează	M	F	Total
0	1	2	3
Drăguş	132	382	514
Victoria	208	13	221
Făgăraş	67	4	71
Viştea	4	1	5
Sîmbăta	4	2	6
Voila	3	1	4
Ucea	2	—	2
Olteţ	1	—	1
Sibiu	—	1	1
Lisa	—	1	1
Tîlmaci	—	1	1
Control în regiune	2	—	2
Total	423	406	829

Au fost deci înregistraţi 829 de „activi" dintre care 514 (62,0%) lucrează în Drăguş, iar 315 fac naveta (38,0%).

[4] A. Negrea, *Procesul de emigrare a Drăguşenilor în America*, în „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", 10, nr. 1–4, p.

N-au putut fi înregistraţi cei definitiv plecaţi din sat decît în cazrile, puţine, în care locuinţele lor au rămas nelocuite sau păstrate doar ca rezidenţă secundară.

Centrul principal de atracţie rămîne deci Victoria şi în al doilea rînd Făgăraşul. Proporţia femeilor navetiste se ridică la 7,6%, pe cînd dimpotrivă proporţia celor rămase să lucreze în sat este de 74,3%. Asistăm deci la un proces de restructurare radicală a structurii forţei de muncă: majoritatea bărbaţilor activi s-au transformat în muncitori industriali, agricultura căpătînd astfel un caracter feminin accentuat.

De fapt, muncitorii navetişti continuă a lucra şi în cooperativă ori de cîte ori, au răgazul necesar, în special în cadrul lotului lor personal, care revine gospodăriei prin munca soţiei şi copiilor, sau pe „heiul" din jurul casei, în vatra satului, deseori exploatat la maximum, în chip raţional, uneori ca un spirit inovator care merge pînă la folosirea apei rîului pentru piscicultură, în mici bazine.

IV. NIVELUL DE VIAŢĂ MATERIALĂ ŞI SPIRITUALĂ

E de la sine înţeles că salariile acestei mari mase de muncitori industriali, adăugîndu-se veniturilor din C.A.P. şi eventual şi celor de pe lotul personal, au dat posibilitatea unei ridicări a vieţii locale.

1. *Reconstruirea totală a caselor*. In primul rînd izbeşte reconstruirea generală a locuinţelor din sat, surprinzătoare nu numai prin masivitatea fenomenului, ci şi prin bunul gust al clădirilor, prin nivelul lor ridicat de igienă şi de înzestrare cu aparatură tehnică de uz casnic.

Existau în 1938 un număr de 331 gospodării. În 1971 sînt 381. Cele 331 case vechi din Drăguş erau încă în 1938 construite din lemn, potrivit unui stil local nu lipsit de farmec. Doar cîteva familii mai înstărite îşi clădiseră case de zid, după modelul celor săseşti, în special în cazurile cînd un emigrant din America se întorcea acasă ori trimitea banii necesari. După al doilea război s-a procedat la dărîmarea acestor case vechi şi la reclădirea lor, în cărămidă. Din cele 509 „locuri" (heiuri) numerotate, 274 cuprind case de gospodari care au fost total reclădite, 53 sînt noi, intercalate între celelalte erau, 27 rămase în starea lor veche, 10 nelocuite, familiile mutîndu-se la oraş, 116 sînt locuri încă goale, neclădite, 12 sînt instituţii (plus 17 locuinţe vechi, în cartierul ţiganilor din sat).

Sînt cazuri în care unul dintre gospodari (casa nr. 105), care îşi construise casă nouă, văzînd că vecinul o are mai frumoasă, a dărîmat-o şi construit-o a doua oară, pe un plan lărgit. Toate casele noi, sau renovate sînt mari, cu două sau trei odăi la stradă, şi altele, una sau două, înspre curte, potrivit unui plan raţional, cu ferestre mari; podite cu scînduri, au sobe de teracotă sau godinuri şi dispun de lumină electrică.

Viaţa materială a satului este, de asemenea, întărită prin organizarea unei cooperative de consum şi a unui dispensar, amîndouă în clădiri noi, dotate cu personalul şi utilajul necesar. Se adaugă, evident, înzestrările construite ale cooperativei agricole de producţie.

2. *Viaţa spirituală a satului.* Din punctul de vedere al vieţii culturale, satul dispune de un cămin cultural, de un local nou de şcoală de tip modern, avînd 16 puteri didactice şi 205 elevi urmînd cursurile de opt ani. Există în sat 214 aparate de radio, 29 de televizoare, un cinematograf şi 350 abonamente la ziare şi reviste.

Numărul mare al tinerilor plecaţi din sat pentru a urma şcoli profesionale şi superioare este de asemenea impresionant. Ar fi de făcut o analiză a lor, începînd cu cei cîţiva intraţi în corpul didactic universitar şi liceal, încadraţi în unităţi de cercetare ştiinţifică de foarte înaltă calificare sau în cadrele de conducere a întreprinderilor.

În aceste condiţii de completă restructurare a vieţii satului, ne putem pune întrebarea : a rămas totuşi ceva neschimbat sau prea puţin schimbat, din ceea ce făcea pe vremuri, ca satul Drăguş să aibă un caracter arhaic?

Cu alte cuvinte : ce schimbări în relaţiile sociale şi în suprastructura satului au avut loc, ca efect al schimbării radicale a bazei lui economice?

Să analizăm rapid cîteva din trăsăturile arhaice ale vechiului sat.

3. *Problema vecinătăţilor.* Vechiul Drăguş îşi avea populaţia grupată în 12 „vecinătăţi", organizate pe uliţe, avînd fiecare cîte un „tată de vecini" ales de locuitorii respectivelor uliţe, a căror sarcină era de a organiza un sistem de ajutor reciproc (la înmormîntare, nuntă, diferite pagube provocate de incendii sau epizotii, decese etc.), de a ţine legătura dintre primărie şi locuitori, de a executa anume lucrări de interes obştesc, de a comunica celor interesaţi hotărîrile care se luau în adunarea obştească, duminica la ieşirea de la slujba bisericească [5].

Aceste vecinătăţi există încă, organizate însă sub forma de „echipe" ale cooperativelor agricole de producţie. Deşi sistemul acordului global nu s-a introdus încă în Drăguş, „echipele" formează mici colective înştiinţate prin „taţii de vecini" despre muncile ce urmează a fi făcute, potrivit hotărîrii organelor de conducere ale cooperativei. De asemenea, sistemul de ajutor reciproc, în special la înmormîntări, se menţine.

4. *Problema vieţii de familie.* Domina pe vremuri identitatea dintre „gospodărie" şi „familie", în sensul că unitatea de bază a vieţii sociale era gospodăria ca atare, măcar că familiile erau grupate pe „neamuri", purtînd acelaşi nume, unele aparţinînd „boierilor", altele „provinţarilor". Încă din 1929 deosebirile dintre boieri şi iobagi se stinseseră, căsătorii mixte avînd loc, „neamurile" nemaicunoscîndu-se decît prin faptul că erau grupate pe uliţi care purtau deseori numele neamurilor (uliţa Rogozarilor, a Nicheştilor etc.).

Se puneau, pe vremuri interesante probleme de onomastică, fiecare om avînd în afară de numele din registrele de stare civilă, un al doilea nume, o „polecră" constînd din numele său de botez cu menţiunea „al lui". Femeia lua numele soţului, dacă mergea în casa bărbatului. Dacă însă bărbatul se „ginerea pe curte", se „mărita", el lua

---

[5] H. H. Stahl, *Vecinătăţile din Drăguş*, în : „Sociologie românească", 1, nr. 1, ian. 1936, p. 18 şi urm.

numele gospodăriei în care intra [6]. Acest sistem onomastic este încă în vigoare, uneori dînd loc la situaţii deosebit de expresive şi interesante teoretic. „Neamurile" ca atare, se mai menţin, în cîteva cazuri. De pildă, în biserică fiecare neam îşi are încă „strana", adică şirul lui, organizat intern pe vîrstă, membrii aceluiaşi neam stînd în şir, unul după altul, în ordinea vîrstei. Totuşi preotul satului, tînăr nou intrat în slujbă, nu mai cunoaşte aceste reguli, deşi satul le ştie şi le păstrează.

„Strane" pe neamuri existau şi în cimitir, decedaţii îngropîndu-se tot pe grupe de neam. Şi acest obicei se păstrează. În plus, exista şi o rudenie din năşie, cu reguli de asemenea foarte complexe, bazate tot pe ideea centrală a gospodăriei dominante, ceea ce, de asemenea, se păstrează [7].

Familiile mai aveau şi obiceiul „punerii mesei", de fapt o ceremonie de întărire a căsătoriei şi pentru „lumea de apoi". Sătenii mai cer astăzi preotului să le facă această slujbă, întovărăşită de un ritual profan, deşi abea se mai ştie care poate fi rostul unui asemenea ceremonial. În fapt, structura internă a familiei s-a schimbat, în Drăguş ca pretutindeni de altfel: minimalizarea patrimoniului individual; dispariţia atelierului familial de producţie lipseşte pe tatăl familiei de fosta lui principală funcţiune, cu atît mai mult cînd s-a transformat în muncitor industrial. Rosturile lui de şef al familiei sînt preluate de către femeie, deşi funcţiile sale de educatoare a copiilor scad şi ele din ce în ce mai mult, lăsate fiind pe seama şcolii. Tineretul are astfel o cu totul altă mentalitate decît cea a generaţiilor vîrstnice, fără totuşi ca conflicte de generaţii să se fi ivit. În general drăguşenii continuă a se deosebi de alţi săteni din zonă, prin excepţionalul lor bun simţ, hărnicie şi bunăcuvinţă. Porniţi pe glumă, cu un deosebit simţ al umorului, îşi ascund, cînd e cazul, amărăciunile cu o vorbă de duh.

„Cetele de feciori", „cluburile" celor maturi cu scopuri de adunare a celor de aceeaşi seamă, de efectuare a unor datini locale [8], au fost înlocuite, pe de o parte, prin căminul cultural, pe de altă parte cu organizaţiile de pionieri şi U.T.C.

În concluzie, Drăguşul, în decursul ultimului deceniu, s-a schimbat la faţă, apucînd un drum de la care nu mai există cale întoarsă, ci doar unul spre un necontenit progres. E de aşteptat ca în viitor caracterul de „sat de navetă" să se accentueze, fiind posibilă însă şi instalarea unor ateliere anexe mai temeinic organizate, la un nivel de industrializare locală.

Dar, cum am spus de la început, cele aici schiţate nu vor să fie decît un îndemn pentru a supune asemenea sate unei mai atente analize, faptice şi teoretice, care să ducă la lucrări cuprinzînd o sinteză a celor aflate despre satele cele vechi cu o analiză a situaţiei actuale, deci cu o depistare a proceselor şi tendinţelor care vor crea profilul de mîine al lumii noastre rurale.

---

[6] H. H. Stahl, *Sistemul onomastic drăguşan*, în: „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", 12, nr. 1—2, p. 83

[7] H. H. Stahl, *Rudenia spirituală din năşie în Drăguş*, în : „Sociologia românească", 1, nr. 7—9, iul.-sept. 1936, p. 25 şi urm.

[8] Tr. Herseni, *Clubul Husarilor* în: „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", 12, nr. 3—4, p. 437 şi urm.